

MODERNİZME KARŞI NEO-KALVİNİST DÜNYA GÖRÜŞÜ İNŞASI: ABRAHAM KUYPER'İN ALAN EGEMENLİĞİ MODELİ

Building of the Neo-Calvinist Worldview Against Modernism, Abraham
Kuyper's Modal of Sphere Sovereignty

ÖZLEM TOPCAN

Dr. Öğretim Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Türk-İslam Düşünce
Tarihi Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye

Assistant Professor, Akdeniz University, Faculty of Letters, Department of Philosophy, Turk-Islam
Intellectual History, Antalya, Türkiye

ozlemtopcan@akdeniz.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-6575-4864>

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Makale Türü /Article Types: Research Article

Geliş Tarihi /Received: 15 Temmuz 2022

Kabul Tarihi/Accepted: 2 Aralık 2022

Yayın Tarihi/Published: 30 Aralık 2022

ATIF/CITE AS:

Topcan, Özlem, "Modernizme Karşı Neo-Kalvinist Dünya Görüşü İnşası: Abraham Kuyper'in Alan Egemenliği Modeli", *Hitit İlahiyat Dergisi*, (Aralık/December 2022) 21/2, 1067-1094. DOI: <http://doi.org/10.14395/hid.1144137>

Değerlendirme: Bu makalenin ön incelemesi iki iç hakem (editörler - yayın kurulu üyeleri) içerik incelemesi ise iki dış hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi. Benzerlik taraması yapılarak (turnitin) intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim: ilafdergi@hitit.edu.tr <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hid>
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu makale TÜBİTAK 2219/2 Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı, 1059B192000821 numaralı, Protestan Dünya Görüşü ve Misyonerlik Faaliyetlerine Etkisi" başlıklı araştırma kapsamında, Groningen Üniversitesi'ndeki çalışmalar sırasında hazırlanmıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Review: Single anonymized - Two Internal (Editorial board members) and Double anonymized - Two External Double-blind Peer Review

Ethical Statement It is declared that scientific and ethical principles have been followed while conducting and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Complaints: ilafdergi@hitit.edu.tr - <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hid>

Conflicts of Interest The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support: This article was prepared during the studies at the University of Groningen, within the scope of the research titled "Protestant World View and Its Impact on Missionary Activities", numbered 1059B192000821, TÜBİTAK 2219/2 Overseas Postdoctoral Research Fellowship Program.

Copyright & License Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Building of the Neo-Calvinist Worldview Against Modernism, Abraham Kuyper's Modal of Sphere Sovereignty

Abstract:

The role of religion in societies is an ongoing debate even for most of the Western countries, which have advanced in terms of modernity. Particularly, the studies show that the impact of Christianity moved from the public sphere to the private domain due to the Modernist worldview that evolved in the context of Reformation and French Revolution. At the end of the 19th century, religious groups have arisen out of questioning the division between the individual and public spheres of religion in Europe. One of the foremost of these movements is the Neo-Calvinist tradition shaped by Abraham Kuyper (1837-1920). This study is to deal with the main intellectual resources of the Neo-Calvinist tradition, which Kuyper developed by reinterpreting Calvinism in the context of "worldview" and to explain its effects on Western societies.

By opposing modern secular society, Kuyper tried to develop a social system that is pluralistic in religion. Calvinism, in contrast to the guiding principles of contemporary secular culture, has the qualities to permeate society as a whole, according to Kuyper, who builds a theological foundation for the entire truth. Kuyper developed a worldview based on the Christian belief systems through antitheses after critically reconsidering the underlying principles of modernity. In contrast, he asserts, there is a widespread perception in America that Calvinism is the most effective safeguard against the loss of liberties, but the idea that people's beliefs must be abandoned for freedom predominates in Europe.

Kuyper developed a worldview based on Christian belief principles through antitheses by critically revising the fundamental ideas of modernism. He described the period he lived in as a crisis period and did not hold back while expressing the problematic aspects of Christianity. He contended that the church must acknowledge the reality of contemporary culture, have a theology that is relevant to the society in which it lives, and acknowledge its own cultural captivity, which it ignores. Kuyper viewed the conflict between the sacred and the secular as a war between good and evil in his mind, which is why he prefers military imagery when explaining the role of the church and compares the church to the army when discussing it in his works.

According to Kuyper, who supports the understanding of cultural diversity and pluralism, the paradigm of "Sphere Sovereignty" also displays a variety of worldviews. Everyone has a worldview that affects how they live, and he claims that institutional manifestations of people's worldviews, such as Islamic schools and Jewish butchers, should exist in the open.

After many years as a member of parliament, served as Prime Minister of the Netherlands from 1901 to 1905. Through his "Sphere Sovereignty" model, he attempted to reshape the relationship between religion and politics as well as the role of religion in society. In a society where Modernism, which rejects religious values, is dominant, he battled for religious life and opposed the "neutral worldview" principles that Modernism developed. It is possible to say that with his studies and the practices he followed, he ignited the fuse of today's cultural conflicts and debates in Western societies.

The purpose of this research is to examine how Neo-Calvinism came to be a comprehensive belief system within the framework of Abraham Kuyper's reinterpretation, and to clarify the core principles of the Neo-Calvinist worldview for social and religious life.

It is also to explain the theological foundations of the long-standing struggle between modernism and Christian worldviews, and thus to increase the level of consciousness and awareness about the role of the Protestant Neo-Calvinist worldview in international politics in the new world order shaped by the USA. Therefore, we searched the literature on national and international sources using the descriptive method of the History of Religions. By doing so, the article will provide the theoretical framework of Neo-Calvinism, which shaped the state, religion, science, philosophy, education, politics, and social life. It also will demonstrate how significant the achievements in the struggle against secular, modern, and positivist living based on the Neo-Calvinist worldview have become in current Western society.

Keywords: History of Religions, Calvinism, Neo-Calvinism, Abraham Kuyper, Modernism, Sphere Sovereignty, Worldview, Protestantism

Modernizme Karşı Neo-Kalvinist Dünya Görüşü İnşası, Abraham Kuyper'in Alan Egemenliği Modeli

Öz:

Hıristiyan Batı toplumlarının bugün çoğunda inancın toplumsal alandaki yeriyle ilgili tartışmalar devam etmektedir. Reform hareketleri sonrasında ortaya çıkan Modernizm ilkeleri, dinin kamusal alandan bireysel alana kaymasına neden olmuştur. Bu duruma karşı 19. yüzyılın sonlarında Avrupa'da dinin kamusal ve bireysel alan arasındaki ayırımına meydan okuyan dinî hareketler ortaya çıkmıştır. Bu hareketlerin önde gelenlerinden biri de Abraham Kuyper (1837-1920) tarafından şekillendirilen Protestan Hıristiyan Neo-Kalvinist dünya görüşüdür. Bu çalışma Kuyper'in, "dünya görüşü" bağlamında Kalvinizm'i yeniden yorumlayarak geliştirdiği Neo-Kalvinist geleneğin temel düşünsel kaynaklarını ve Batı toplumları üzerindeki etkilerini ele almaktadır.

Kuyper, modern seküler kültüre meydan okuyarak dinî çoğulcu bir toplumsal yapı tasarlamıştır. Gerçekliğin bütününe teolojik bir zemin hazırlayan Kuyper'e göre; modern seküler kültürün egemen ilkelerine karşı Kalvinizm topluma bir bütün olarak nüfuz edebilecek niteliklere sahiptir. Ona göre; Avrupa'da özgürlük için halkın inancının feda edilmesi gerektiği anlayışı hâkimken, Amerika'da bu durumun aksine özgürlüklerin devamı için en etkili güvencenin Kalvinizm olduğu şeklinde genel bir kanaat bulunmaktadır.

Modernizmin temel ilkelerini eleştirel yaklaşımla yeniden ele alan Kuyper, antitezler üzerinden Hıristiyan inanç ilkelerine dayandırılan ve Kalvinizm temelinden hareket eden bir dünya görüşü ortaya koymuştur. Kendi dönemini kriz çağı olarak nitelendirmiş ve Hıristiyanlığın geldiği sıkıntılı noktayı açıkça ifade etmekten çekinmemiştir. Ona göre kilise, modern kültürün gerçekleriyle yüzleşip, yaşadığı dünyaya hitap eden bir teolojiye sahip olmalı ve kayıtsız kaldığı kültürel tutsaklığının farkına varmalıdır. Kuyper'in çalışmalarında kiliseden bahsederken kiliseyi orduyla benzeştirmesi ve kilisenin işlevini tanımlarken askeri imgelere yönelik tercihlerde bulunması, onun kutsal ile seküler mücadelesini kendi zihninde iyi ile kötü arasında yaşanan bir savaş olarak görmesinden kaynaklanmaktadır.

Hıristiyanlık anlayışının da temelini oluşturan kültürel çeşitlilik ve çoğulculuk anlayışını savunan Kuyper'in "alan egemenliği" modeli aynı zamanda çok sayıda dünya görüşünü ifade etmektedir. Kuyper, herkesin yaşamını şekillendiren bir dünya görüşüne sahip olduğunu ve bireylerin dünya görüşlerinin kurumsal ifadelerinin - İslami okullar, Yahudi kasaplar (Koşer kasaplar) gibi - kamusal alanda olması gerektiğini belirtmektedir.

Kuyper, uzun yıllar parlamento üyeliği sonrasında, 1901-1905 arası Hollanda Başbakanı olarak görev yapmıştır. Din ile Siyaset arasındaki ilişkiyi, dinin toplumsal

yaşamdaki misyonunu “alan egemenliği” modeli üzerinden şekillendirmeye çalışmıştır. Dinî değerleri reddeden Modernizmin ilkelerinin egemen olduğu bir kültürde dinî yaşam için mücadele etmiş ve Modernizmin ürettiği “tarafsız dünya görüşü” ilkelerini reddetmiştir. Yaptığı çalışmalar ve takip ettiği uygulamalarla Batı toplumlarında yaşanan bugünkü kültürel çatışmaların ve tartışmaların fitilini ateşlediğini ifade etmek mümkündür.

Dinler Tarihi'nin betimleyici metoduyla ulusal ve uluslararası kaynaklar üzerinden literatür taraması yapılarak üretilen bu çalışmanın amacı, Abraham Kuyper tarafından “dünya görüşü” bağlamında kapsamlı bir inanç sistemi olarak ortaya konulan Neo-Kalvinizm'in nasıl ortaya çıktığına ve şekillendirildiğine, Neo-Kalvinist tezlere ve toplumsal yaşamdaki uygulamalarına odaklanmaktır. Kuyper'in, modernizme karşı verdiği mücadelede ortaya koyduğu antitezler üzerinden şekillendirdiği “alan egemenliği” modelindeki; devlet yönetimi, bilim, felsefe, eğitim, teoloji, siyaset ve toplum hayatı hakkındaki düşünce ve uygulamalarını anlatmaktır. Neo-Kalvinist dünya görüşünün gelecek vizyonu ile ilgili değerlendirmeler sunmaktır. Modernizm ve Hıristiyan dünya görüşleri arasında uzun yıllardır süregelen mücadelenin teolojik temellerini anlatmak, bu sayede ABD eksenli şekillenen yenedünya düzeninde Protestan Neo-Kalvinist dünya görüşünün uluslararası politikadaki rolü ve önemi hakkındaki bilinç düzeyini ve farkındalığı arttırmaktır. Neo-Kalvinist dünya görüşü ekseninde seküler, modern ve pozitivist yaşama karşı verilen mücadelede elde edilen kazanımların bugün Batı toplumunda ne denli önemli bir noktaya geldiğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Kalvinizm, Neo-Kalvinizm, Modernizm, Abraham Kuyper, Alan Egemenliği, Dünya Görüşü, Protestanlık.

Giriş

Kalvinizm, Reform hareketlerinin önde gelen temsilcilerinden biri olan John Calvin'in (1509-1564) görüşlerine dayanır.¹ Toplumun ve kültürün üzerindeki etkileri nedeniyle unutulmak üzere olan Calvin'in eserleri 19. yüzyılda yeniden önem kazanmış ve Calvin Araştırma Endüstrisi'nin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Eserlerinin 1909 yılında Almanca'ya çevrilmesi Calvin araştırmalarının yaygınlaşmasına neden olmuştur.² Kalvinizm, modernizmin sosyal, politik ve ekonomik yapılarıyla uyumlu özelliklere sahiptir. Alman ilahiyatçı Ernst Troeltsch, Kalvinizm için "Hıristiyanlık ve kültürün en tatmin edici ve yaratıcı uyumu" değerlendirmesini yapmıştır. Troeltsch, Kalvinist ülkelerdeki endüstriyel, profesyonel ve ticari sınıfların günümüzde Protestanlığın ana gövdesini oluşturduğunu, modern kültürün dışı dönük endüstriyel, sosyal ve politik güçlerinin de esas olarak onların elinde olduğunu belirtmiştir.³ Kalvinizm'e yönelik bu ilginin yansıması, Fransız teolog Emile Doumergue tarafından yazılan Calvin biyografisinde kendisini göstermiş ve 1917'de Cenevre'deki Büyük Reform Anıtı'nın açılışıyla fiziksel olarak da doruğa ulaşmıştır. Alman teolog Karl Barth, 1922'de tarihi bir figür olan Calvin'i yaşayan bir gerçeklik olarak sunmuştur. Hollanda'da Kuyper tarafından yönetilen Neo-Kalvinist hareket kilise ve siyasette çok etkili olmuştur. ABD Başkanı Wilson'un Kalvinizm'den esinlenerek 1918'de hazırladığı 14 maddelik "Wilson İlkeleri", Kalvinizm'in siyaset ve uluslararası politikada da bulduğu karşılığın önemli bir göstergesidir. Wilson, Milletler Cemiyeti (League of Nations) merkezinin Calvin'in kendi kilisesini kurduğu Cenevre'de olmasını istemiş ve yine Calvin'in teolojisine atıfta bulunarak Milletler Cemiyeti (League of Nations)'nin anayasasının bir "antlaşma" olarak adlandırılmasını sağlamıştır.⁴

Neo-Kalvinizm için, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında, Kuyper'in önderliğinde Kalvinizm'in yeniden yorumlandığı⁵ bir düşünce geleneği olduğunu vurgulamak önemlidir.⁶ Neo-Kalvinizm, Kuyper'in

¹ Frank L. Kidner vd., *Making Europe: The Story of the West, 2e Since 1300* (Boston, MA: Wadsworth, 2014), 411.

² George Harinck, "We Must No Longer Restrict Our Horizon To One Country: Neo-Calvinism And Internationalism in the Interbellum Era," *European Encounters: Intellectual Exchange and the Rethinking of Europe 1914-1945*, ed. Carlos Reijnen and Marleen Rensen (Amsterdam - New York: Rodopi, 2014), 225.

³ Friedrich Wilhelm Graf - Friedemann Voigt, *Religion (En) Deuten: Transformationen Der Religionsforschung* (Germany: Walter De Gruyter GmbH & Co., 2010), 338.

⁴ Harinck, "We Must No Longer Restrict Our Horizon To One Country: Neo-Calvinism And Internationalism in the Interbellum Era," 226.

⁵ Wonho Jung, *Redemption That Liberates: Political Theologies of Richard Mouw and Nam-Dong Suh* (Eugene, Oregon: Pickwick Publications, 2018), 40.

⁶ Herman Paul - Johan de Niet, "Issus De Calvin: Collective Memories of John Calvin in Dutch Neo-Calvinism," *Sober, Strict, and Scriptural: Collective Memories of John Calvin, 1800-2000*, ed.

1898'de Princeton Üniversitesi'nde "Kalvinizm Üzerine" (Lectures on Calvinism) verdiği derslerde, teolojik bir sistemden çok modern seküler ilkelere karşı koyan, yaşamın tüm dinamiklerine etki eden bir dünya görüşü "Weltanschauung" bağlamında kullanılmıştır.⁷ Kalvinizm, Anglo-Sakson dünyada belirli bir kader görüşüyle ilişkilendirilirken, Neo-Kalvinizm, Reform geleneği içindeki dinî kültürel bir canlanma hareketini ifade etmektedir.⁸

Neo-Kalvinist hareket, Kuyper ve onun takipçileri tarafından şekillendirilmiş ve Herman Bavinck (1854-1921), D. H. T. Vollenhoven (1892-1978), Herman Dooyeweerd (1894-1977) ve Hendrik Stoker (1900-1993) gibi teologlarla sonraki nesillere aktarılmıştır.⁹ Michigan'da Calvin Koleji, Toronto, Ontario ve Kanada'daki Hıristiyan Araştırmaları Enstitüleri, Kuyper'in ilkeleri ve dünya görüşü ekseninde kurulmuştur. Sürekli ivme kazanan hareket özellikle ana akım Amerikan Protestan Evanjelizmi için ilham kaynağı olmuştur.¹⁰

Bu makale, A. Kuyper tarafından "dünya görüşü" bağlamında kapsamlı bir inanç sistemi olarak ifade edilen Neo-Kalvinizm'in ortaya çıkış şekli ve gelişim sürecini anlatmak üzere Dinler Tarihi'nin nitelendirici ve tanımlayıcı yöntemiyle literatür taraması yapılarak hazırlanmıştır. Çalışmada, varoluşun tüm alanlarına egemen olduğu ve kültürel bir güç olduğu iddiasında bulunan Neo-Kalvinizm'in, kamusal ve bireysel yaşama yönelik ilkelerine ve hedeflerine odaklanılmıştır. Bu kapsamda, Kuyper'in, modernizme karşı verdiği mücadelede ürettiği antitezler üzerinden şekillendirdiği "alan egemenliği" modelindeki; devlet yönetimi, bilim, felsefe, eğitim, teoloji, siyaset ve toplum hayatı hakkındaki düşünce ve uygulamalarına bakılmıştır. Demokrasinin sosyal çoğulculuk ilkesinin ve örgütlenme özgürlüğünün Neo-Kalvinist hedefler bağlamında nasıl kullanıldığına değinilmiştir. Ulusal literatür taramalarında, ilişkisel olarak "Kalvinizm"¹¹, "Kalvinizm'de kader

Johan de Niet vd. (Leiden-Boston: Brill, 2009), 70.

⁷ Owen Anderson, *Reason and Worldviews: Warfield, Kuyper, Van Til, and Plantinga on the Clarity of General Revelation and Function of Apologetics* (United Kingdom: University Press of America, 2008), 40-41.

⁸ Albert M. Wolters, "Dutch Neo-Calvinism: Worldview, Philosophy and Rationality," *Rationality in the Calvinian Tradition*, ed. H Hart, J van der Hoeven - Nicholas Wolterstorff (Toronto: UPA, 1983), 4-5.

⁹ Wolters, "Dutch Neo-Calvinism: Worldview, Philosophy and Rationality," 5-7.

¹⁰ David K. Naugle, *Worldview: The History of a Concept* (Grand Rapids, Michigan, Cambridge, UK: William B. Eerdmans Publishing Company, 2002), 24.

¹¹ Ahmet Aras, *Kalvinizm* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003).

anlaşmayı¹², “Kalvinizm’den teonomi’ye”¹³, “Kalvinizm’in iktisat düşünce tarihinde önemi”¹⁴, “Kalvinizm’in tarihi ve yayılma süreci”¹⁵ vb. çalışmalara ulaşılmıştır. Neo-Kalvinizm ve Neo-Kalvinist dünya görüşü bağlamında bir çalışmaya rastlanılmamış, bu yönde literatüre katkı sunulmaya çalışılmıştır. Makalenin ilk bölümünde, Neo-Kalvinist dünya görüşü anlatılmış, ikinci bölümde, Kuyper’in Hıristiyan ilkelerinin manifestosu olarak gördüğü Neo-Kalvinizm’in toplum felsefesi ve dinî toplumsal yaşam hedefleri ele alınmıştır. Alan egemenliği modelinin kapsamının anlatıldığı son kısımda ise, modern-seküler dünya görüşleri karşısında Kuyper’in Neo-Kalvinist ilkeler ekseninde ortaya koyduğu antitezlerden bahsedilmiştir. Makalenin genelinde ve sonuç kısmında, Neo-Kalvinist dünya görüşünün geçmişte ve günümüzde toplumsal yaşama etkisi, teo-politik bir anlayışla yürütülen misyon faaliyetlerinin gelecek hedefleri hakkında bilgiler ve değerlendirmeler sunulmuştur.

Neo-Kalvinist Dünya Görüşü

“Dünya görüşü” Almanca Weltanschauung kelimesinin bir çevirisidir.¹⁶ Felsefe disiplini içinde ortaya çıkan kavram ilk kez Immanuel Kant tarafından 1790’da yayınlanan “Yargı Gücünün Eleştirisi” adlı eserinde kullanılmıştır.¹⁷ Daha sonra felsefe ve akademik alanda dünya görüşü kavramı yaygın olarak “insan düşünce ve eylemlerinin altında yatan ve onları şekillendiren inanç resimlerini/dizgilerini” ifade etmek için kullanılmıştır. 19. yüzyılın başlarında Alman ilahiyatçıların, filozofların ve şairlerin kelime dağarcığına giren “dünya görüşü” (Weltanschauung) kavramı kısa sürede diğer disiplinlere yayılmış ve önemli bir teorik kavram olarak kabul görmüştür.¹⁸ Kavram, Kant’tan, Ludwig Wittgenstein’e (1889-1951) ve Francis Schaeffer (1912-1984)’e kadar pek çok kişi tarafından kullanılmış, çeşitli dünya görüşlerine -Alman idealizminden Nihilizme ve Kalvinist Hıristiyanlığa kadar- uyarlanmıştır.¹⁹

¹² Muhammet Tarakçı, “Kalvinizm’de Kader Anlayışı,” *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2010), 93–119.

¹³ Hakan Olgun, “Kalvinizm’den Teonomi’ye Hıristiyan Şerriyatı Arayışı,” *Eskiye* 24 (2012), 57–66.

¹⁴ Kürşat Haldun Akalın, “Avrupa İktisat Düşüncesi Tarihinde Kalvinizmin Önemi,” *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4/8 (2014), 1–30.

¹⁵ Mahmut Toptaş, *Kalvinizmin Doğu Avrupa Ülkelerinde Yayılmasının Teolojik Sebepleri: Macaristan Örneği* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

¹⁶ Nermi Uygur, *Dünya Görüşü* (İstanbul: Elif Yayınları, 1963), 11.

¹⁷ Immanuel Kant, *The Critique of Judgement*, çev. J. Creed Meredith (New York: Oxford University Press, 2007), 26, 58.

¹⁸ Craig G. Bartholomew, *Contours of the Kuyperian Tradition* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2017), 103.

¹⁹ James W. Sire, *Naming the Elephant: Worldview as a Concept* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2004), 23.

Kapitalizm, hümanizm ve laiklik ekseninde Tanrı'ya ihtiyaç duymayan bir "ilerleme ve uygarlık" olarak addedilen modern Batı kültürü, dini kamusal alanda zayıflatmıştır.²⁰ Kuyper, Batı kilisesinin aydınlanma varsayımlarına dayanan hipnozlar altında yok olmak üzere olduğunu ifade ederek, Hıristiyanları "uyanışa" ve "yaşadıkları çağın ruhunu anlamaya" çağırıştır. Avrupa ve Amerika'da, Fransız İhtilalî'nin, Darvinci evrimin ve Alman panteizminin Hıristiyan geleneğine karşı olumsuz etkilerinin çığ gibi büyüdüğünü, "Hıristiyan ve Modern iki karşıt dünya görüşünün" bir ölüm-kalım mücadelesi verdiğini iddia etmiştir. Mücadelenin ilkeler bağlamında verilebileceğini ifade eden Kuyper için Kalvinizm; modern seküler dünya görüşünün ilkeleri karşısında, Hıristiyan ilkelerinin manifestosu niteliğindedir. Din, siyaset, bilim, eğitim, sanat ve gelecek vizyonu da dâhil olmak üzere yaşamın tüm dinamiklerine nüfuz edecek şekilde tasarlanmıştır.²¹ Kalvinist Hıristiyanlık, Paganizm, İslam, Romanizm (Roma Katolikliği) ve Modernizm de dâhil olmak üzere diğer inanç sistemlerinin yanında yerini alabilecek ve kültürel hâkimiyet için yürütülen manevi ve entelektüel savaşta etkili olabilecek özelliكتedir.²²

Kuyper, teolog, devlet adamı ve dinî reformcu olarak Hollanda tarihinde önemli rol oynamıştır. Leiden Üniversitesi'nde modern liberal bir teoloji eğitimi almış olsa da Kalvinist muhafazakârlığın savunucusu olarak kariyerine devam etmiştir.²³ Yaşadığı dönemde vahiy ve mucizelerin ötelendiği, akli normların öne çıktığı, modernist, natüralist bir din anlayışı mevcuttur. Kuyper, toplumun sosyo-kültürel yapısına bütünüyle nüfuz etmeyen bu içkin dindarlık formuna karşı Kalvinizm'e yönelmiş, teolojik olarak ilk etapta sahip olduğu "modernist" dünya görüşünü, Protestan Ortodoks (doğru-gerçek inanç) dünya görüşüyle değiştirmiştir. Hıristiyanlığı kapsamlı bir inanç olarak ifade etmek için "dünya görüşü" (Weltanschauung) kavramını seçmiştir. "Dünya görüşü" (Weltanschauung) kavramının Hıristiyan dünyada yaygın olarak kullanılmasına öncülük etmiştir.²⁴ Kalvinizm temelinde Hıristiyanlığı savunan Kuyper, ortaya koyduğu Neo-Kalvinist antitezleri üzerinden modern liberal dünyaya adeta meydan okumuştur.²⁵

²⁰ I. W. (Naas) Ferreira, "Life in Transit: From Exile to Pilgrims - A Missiological Perspective on Humanity's Global Movement," *Life in Transit: Theological and Ethical Contributions on Migration*, ed. Manitzia Kotzé - Riaan Rheeder (Cape Town: AOSIS Publishing, 2020), 305-306.

²¹ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 5.

²² Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 13.

²³ James D. Bratt, *Abraham Kuyper: Modern Calvinist, Christian Democrat* (Michigan, Grand Rapids - Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company, 2013), 31.

²⁴ Bartholomew, *Contours of the Kuyperian Tradition*, 104.

²⁵ George Harinck, "Abraham Kuyper's Vision of a Plural Society as a Christian Answer to Secularization and Intolerance," *Secularization, Desecularization, and Toleration*, ed. Vyacheslav Karpov - Manfred Svensson (Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020), 119-120.

David K. Naugle; Hıristiyanlığın kamusal alanda dinamizmini yitirdiği bir dönemde modern bir kavram olan “dünya görüşü” (Weltanschauung) kavramının Hıristiyanlık inancı kapsamında kullanılmaya başlanmasının kurtarıcı bir role sahip olduğunu, kilisenin dar kısılcığında kalan Kalvinizmi yaşamın her alanını kapsayacak şekilde topluma sunduğunu belirtmiştir.²⁶ Protestan Evanjelik çevrelerde James Orr tarafından ilk olarak ele alınan dünya görüşü kavramı, Hıristiyanlığın savunulması açısından temel strateji olarak benimsenmiştir. Orr, modern seküler dünyanın ruhuna karşı koyabilecek etkili bir “Hıristiyan dünya görüşü” sunmaya çalışmıştır. Orr’un yaklaşımını daha ileri taşıyan Kuyper, dünya görüşü kavramını, Kalvinizm temelinde Hıristiyan kültürünün yeniden doğuşu olarak ifade etmiştir.²⁷

Kuyper’in Neo-Kalvinist Toplum Felsefesi ve Alan Egemenliği Modeli

Avrupa’da 19. yüzyılın sonlarına doğru sekülerizmin neden olduğu kurumsal baskılara tepki gösteren Kuyper’in döneminde “egemenlik” anlayışı için günümüzden daha farklı iki rakip model bulunmaktadır. Birincisi, egemenliğin bireyde olduğu Fransız Devrimi’ne dayanan Fransız modeli, ikincisi ise egemenliğin devlete dayandığı Bismark’ın Prusya’sında örneklenen Alman modelidir. Kuyper bu modellerin aslında okul, üniversite, basın, iş, sanayi, sanat vb. alanlardaki kurum ve kuruluşlara gerçekte hak ve menfaatler sağlamadığını, kurumların bireyler veya devletler tarafından zorbalığa uğradığını iddia etmiştir.²⁸

Neo-Kalvinizm’in, Kalvin’den öğrendiği ve benimsediği en temel fikir, Modernizmin dayattığı insan hayatındaki doğa ve doğaüstü alan ayrımının reddidir.²⁹ Kalvin’e göre, bu alanların ayrımında; kâinatı yaratan Tanrı’nın ihtişamı bir anlamda kutsanarak dünyadan izole edilmiş, dünya yaşamının akışı ise şeytana bırakılmıştır. Dünya hayatında egemenliğin şeytana bırakılması, “Tanrı’nın her şeye kadir gücü nerede?” sorgulamasını beraberinde getirmektedir. Ahlaksızlık veya kötülük doğanın yozlaşmasından kaynaklanır. Tanrı, ezelden beri doğada hem bilgeliğini hem de doğruluğunu ortaya koymuştur. Tanrı’ya itaat zorunluluktan ziyade karşılıklı sevgi bağlamında gelişir.³⁰ Kuyper, devlet ve birey de dâhil olmak üzere büyük ve küçük tüm toplumsal yapılara “alan egemenliği” olarak adlandırdığı alternatif bir model sunmaktadır. Alan egemenliği, teolojik ilkelere dayanan

²⁶ Naugle, *Worldview: The History of a Concept*, 17.

²⁷ Naugle, *Worldview: The History of a Concept*, 4, 6, 16.

²⁸ Timothy Keene, “Kuyper and Dooyeweerd: Sphere Sovereignty and Modal Aspects,” *Transformation* 33/1 (2016), 66.

²⁹ Harinck, “Abraham Kuyper’s Vision of a Plural Society as a Christian Answer to Secularization and Intolerance,” 120.

³⁰ John Calvin, *Institutes of the Christian Religion*, ed. John T. McNeill. çev. Ford Lewis Battles (Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 1960), 1/163.

bir sosyal teoridir. Başlangıç noktası, Tanrı'nın mutlak egemenliğidir. Devlet, toplum ve kilise ittifakından oluşan üçlü ilahi egemenlik anlayışının her biri eşit derecede sınırlı egemenlik veya sorumluluğa sahip alanlar olarak düşünülmektedir.³¹ Bu model, Kuyper'in elinde modern devletin mutlak gücüne karşı Hıristiyan dünya görüşünün inşası için etkili bir araç olmuş ve toplumsal alanda dinî çoğulculuğa zemin hazırlamıştır.³²

Hıristiyan felsefesinin kozmonomik düşüncesinin başlangıç noktası nihai aşkınlığıyla kendisini Mesih'te ifşa eden Yaratıcı Tanrı'nın egemen iradesidir. Tanrı egemenliğini merkezine koyan "alan egemenliği" modeli Hıristiyan aşkın bakış açısıyla bir tutarlılığa sahiptir.³³ Sosyal yapılar sınırlı şekillerde de olsa Tanrı'ya karşı doğrudan sorumluluğa sahiptir. Hiçbiri diğeri üzerinde yetkiye sahip değildir. Uygulamada, tüm alanların diğerlerine karşı sorumlulukları ve bağımlılıkları mevcuttur.³⁴ Bireyin her alana uygun davranması ve böylece bütünde uyum yakalaması yaratılışı mükemmelleştirir. Bu modelde bilimsel alan, iş ya da sanat alanından söz ederken ahlakın, ailenin, sosyal hayatın da kendi alanı olduğundan ve her birinin kendi sınırları içerisinde kendi "egemenlikleri" bulunduğundan da bahsedilmektedir.³⁵ Nihai anlam, yaratılıştaki değil, yalnızca Tanrı'da bulunabilir. Tanrı'nın suretinde yaratılan insanlar Tanrı'nın ihtişamını ve Yaratılışı idare etmek için temsili yetkiye sahiptirler. Yetki kamu adaleti için devlete, aile hayatı için ebeveynlere, kilise için kilise liderliğine devredilir.³⁶ Sınırlı yetkiye sahip toplumsal alanların bu şekildeki özerk yapılanmaları bir anlamda güçler ayrılığına benzemektedir.³⁷

Kuyper, Amerikan sosyal çoğulculuk ilkesini ve örgütlenme özgürlüğünü savunur. Amerikan geleneğinde yer alan özgür irade ve birlik anlayışı yalnızca kilise ve dinî kuruluşlar için değil, çok sayıda farklı "sosyal alanlar" -aileler, okullar, ticari kurumlar, sendikalar, loncalar, büyük çiftlikler, dernekler- için de geçerlidir. Her biri geniş yasal korunmaya sahiptir. Her toplumsal alanın yetkinliği ve otoritesi, Kuyper'in ünlü ifadesiyle, "doğuştan gelen normlarına", "Tanrı tarafından verilen özgürlüğüne", "doğal alan

³¹ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 99.

³² Cornelis van der Kooi, "The Concept of Culture in Abraham Kuyper, Herman Bavinck, and Karl Barth," *Crossroad Discourses between Christianity and Culture*, ed. Jerald D. Gort vd. (Amsterdam - New York: Rodopi, 2010), 40.

³³ Herman Dooyeweerd, *A New Critique of Theoretical Thought: The Necessary Presuppositions of Philosophy*, çev. William S. Young - David H. Freeman (USA: The Presbyterian and Reformed Publishing Company, 1969), 1./102-103.

³⁴ Keene, "Kuyper and Dooyeweerd: Sphere Sovereignty and Modal Aspects," 68.

³⁵ Bartholomew, *Contours of the Kuyperian Tradition*, 138.

³⁶ Bartholomew, *Contours of the Kuyperian Tradition*, 141.

³⁷ Simon P. Kennedy, "Abraham Kuyper: Calvinist Anti Revolutionary Politician and Political Thinker," *Australian Journal of Politics and History* 61/2 (2015), 175.

egemenliğine" bağlıdır. Devletten bağımsız, kendi Tanrı vergisi normlarına uygun, diğer sosyal alanların ve tüm bireylerin özgürlük çıkarlarına saygı duyarak varlığını sürdürürler. Bireysel bilincin şahsi egemenliğiyle toplumsal alan egemenliği yan yanadır.³⁸

Kuyper'in Alan Egemenliği Modeli'nin Kapsamı

Protestan Neo-Kalvinist dünya görüşü inşasında Kuyper'in izlediği yöntem, modern- seküler dünya görüşleri karşısına kendi antitezlerini ortaya koymak şeklinde olmuştur. Bu durum doğal olarak, Kuyper'in Batı'da modernizmin tarihsel süreçte nüfuz ettiği alanlara özellikle yoğunlaşmasını beraberinde getirmiştir. Tanrı'nın dünya yaşamına müdahalesinin ve lütfunun sorgulandığı felsefe ve teoloji alanı, devlet yönetiminde inancın yeri, kilisenin kamusal alandaki görünürlüğü ve etkinliği, bilim ve eğitim alanında inancın yeri konularında modernizmin ürettiği prensiplere antitezler ortaya koymuştur. Kuyper'in alan hâkimiyeti modelinin kapsamının anlaşılabilmesi için, onun bu konular hakkındaki tezlerinin anlatılmasının önem arz ettiği düşünülmektedir.

Devlet Yönetimi Anlayışı

Kuyper, kariyerinin büyük bölümünü aktif bir siyasetçi olarak geçirmiştir. 1869'da Fransız Devrimi karşıtı bir hareketin içinde yer almış, bu hareketin 1874'te Devrim Karşıtı Parti'ye (Anti-Revolutionary Party ARP)³⁹ dönüştürülmesine yardımcı olmuştur. ARP sağ elitlere ve sol entelektüellere karşı bir Hıristiyan siyasi partisidir.⁴⁰ Sanayileşme dönemi, Hollanda'da siyasi çalkantıların başladığı o sıralarda toplumda tüm tarafları bireysel haklar, sosyal refah ve hükümetin yükümlülükleri hakkında yeniden düşünmeye sevk etmiştir. Sosyalist hareketler ortaya çıkmış, işçi dernekleri ve sendikaları kurulmuştur.⁴¹ Kuyper bu çalkantılı dönemde partisini etkili bir konumuna getirmiştir. Partinin temel hedefleri şunlardır; Ülke, (1) Tanrı'ya karşı düşmanca bir konuma getirilmeyecektir. (2) Püriten siyasi ilkeleri Katolik ilkelerle değiş tokuş etmeyecektir. (3) Yurt dışından ithal edilen modeller yüzünden kendi kurumlarından feragat etmeyecektir.⁴² Sosyal değişim ve siyasi çalkantılı bu dönemde "alan egemenliği" modelinin inşası mücadelesini

³⁸ John Witte, *The Reformation of Rights: Law, Religion, and Human Rights in Early Modern Calvinism* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 323-324.

³⁹ Abraham Kuyper, *Our Program: A Christian Political Manifesto*. çev. Harry Van Dyke (Bellingham, WA: Lexham Press, 2015), 8.

⁴⁰ Bratt, *Abraham Kuyper: Modern Calvinist, Christian Democrat*, 255.

⁴¹ Lael Daniel Weinberger, "The Relationship Between Sphere Sovereignty and Subsidiarity," *Global Perspectives on Subsidiarity*, ed. Michelle Evans - Augusto Zimmermann (New York - London: Springer, 2014), 52.

⁴² Kuyper, *Our Program: A Christian Political Manifesto*, 13.

Kuyper bizzat kendisi yürütmüştür. Sistematik bir siyaset teorisinden ziyade teo-politik bir anlayış ortaya koymuştur.⁴³ Kalvinizm'de "Devlet" kötülüğü dizginlemek ve kamu adaletini tesis etmek için Tanrı'nın hediyesi olarak görülmesi nedeniyle Kuyper, Hıristiyanları devlete saygı duymaya ve örnek vatandaşlar olmaya teşvik etmiştir.⁴⁴ "Günah" ve "devlet" arasında sıkı bir bağ kurmuştur.⁴⁵ Ona göre günah olmasaydı polise, orduya, devlet düzeni veya adalet sistemine ihtiyaç kalmazdı. Siyasi hayat ataerkil tarzda sadece aile hayatından evrilirdi. İskender, Augustine ve Napolyon'un hatası, tek dünya imparatorluğu kurma düşüncesiyle büyülenmelerinde değil, birliği bozan günahın gücünü görmezden gelmelerinden kaynaklanmıştır.⁴⁶ Benzer şekilde, sosyal demokrasinin uluslararası kozmopolit çabaları, kendi birlik anlayışlarında bir ideal sunmaktadırlar. Ancak bu ideal ütöpiktir. Adalet, düzen, özgür ve güvenli bir yaşam garanti eden fakat Tanrı'yı reddeden ve mutlak otoriteyi üstlenen devlet, birey veya kurum gücü orantısız kullanılabilir ve şiddetli bir isyanın kaynağı olabilir. Kalvinizm'e göre, Tanrı, devleti günah nedeniyle kurmuş, halkın özgürlüğünü ve güvenliğini koruyan bir araç olarak sunmuştur.⁴⁷ Kuyper'in anlayışında; Devlet, toplumu oluşturan alanların üstünde değil, yanında bulunur.⁴⁸ Bu nedenle, ilk olarak Hegelci Alman ekolü tarafından geliştirilen "devlet egemenliğine", ikinci olarak da Fransız devrimiyle gelişen "halk egemenliğine" karşı çıkmaktadır. İlkinde toplum, devlet tarafından yutulur, ikincisinde ise devlet, toplum tarafından tüketilir.

Kuyper'in düşüncesinin merkezinde Tanrı'nın egemenliği vardır.⁴⁹ Tanrı, dünya için yaptığı planın bir parçası olarak ruhsal ve dünyevi otoriteler yaratmıştır. Kilise ve devlet, Tanrı'nın hükümranlığı altında eşit ve yakın şekilde uyum içinde bir arada var olmalıdır.⁵⁰ Kuyper, mutlak ve sınırsız bir güce sahip olan devlet otoritesini eleştirmektedir.⁵¹ Bu bağlamda Sezar ve Hegel'in devlet sistemine "İçkin Tanrı" olarak atıfta bulunmaktadır. Ona göre, Hıristiyan dünya görüşünde yalnızca Mesih, mutlak egemenliğe

⁴³ Bratt, *Abraham Kuyper: Modern Calvinist, Christian Democrat*, 299.

⁴⁴ Bartholomew, *Contours of the Kuyperian Tradition*, 147.

⁴⁵ Jeong Kii Min, *Sin and Politics: Issues in Reformed Theology* (New York: Peter Lang Publishing, 2009), 118.

⁴⁶ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 100.

⁴⁷ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 101.

⁴⁸ Kennedy, "Abraham Kuyper: Calvinist Anti Revolutionary Politician and Political Thinker," 175.

⁴⁹ Kuyper, *Our Program: A Christian Political Manifesto*, 20.

⁵⁰ Matthew J. Tuininga, *Calvin's Political Theology and the Public Engagement of the Church* (United Kingdom: Cambridge University Press, 2017), 177.

⁵¹ Abraham Kuyper, *Common Grace: God's Gifts for a Fallen World* (Bellingham, WA: Lexham Press, 2015), 50.

sahiptir. Kuyper'in ifade ettiği "alan egemenliği" devlet egemenliği ortaya çıkmadan önce de Mesih gelmeden önce de vardır. Tanrı, yetkisini insanlara koşullu devretmiştir. Bu anlayış, yaratılış düzeninde insan yaşamının yapısında yatmaktadır.⁵² Devletin görevi alanların işleyişlerine karışmaktan ziyade bir alanın diğerinin sınırını ihlal ettiğinde müdahale etmektir. En önemli misyonu "kamu adaletini" sağlamaktır.

Yetki sadece Tanrı'ya aittir. Kimsenin kimse üzerinde hüküm sürmeye hakkı yoktur. Bir grup insanın da bir sözleşmeyle, birini diğerine itaat etmeye zorlamaya hakkı yoktur.⁵³ Kuyper, siyasi bir sistemin kurulabilmesi için en iyi yöntemin toplumsal sözleşme olduğunu açıklayan Jean-Jacques Rousseau'nun teorisini de antik ve ortaçağ deneyimine dayanan hiyerarşik toplum görüşünü de reddetmektedir.⁵⁴ Ona göre; asırlar önce ataların yaptığı "toplumsal sözleşmenin" bağlayıcı bir gücü bulunmamaktadır. Zira Kalvinizm bundan daha fazlasını ihtiva etmektedir. İnsan ya da halk ana unsur olarak kabul edilemez. Tanrı, yüksek yargı kürsüsünden dünyanın dört bucağındaki tüm uluslara hükmeder. Bu nedenle, tüm bu uluslar, O'nun buyrukları altında esenlik içinde olmalıdır.⁵⁵ Devlet kendi üzerinde ilahi bir güç olduğu için alanlara aşırı müdahaleci olamayacak ve yaşam alanları tekrar canlılığına kavuşacaktır.⁵⁶ Devlet, yasalar çıkararak toplumsal alanlar arasında düzeni sağlar, bireysel alanlara müdahale edemez, "tüm yaşamı boğan bir ahtapot" haline dönüşemez. Örneğin, işçi ve işverenler arasındaki etkileşime "alan egemenliği" modeliyle müdahil olan devletin, endüstriyel anlaşmazlıklara doğrudan müdahale etme hakkına sahip olmadığını belirtmektedir.⁵⁷ Devletin rolüne ilişkin görüşlerini *Yeni Ahit*'teki havarilerle ilgili bölümlerle temellendirmektedir. Bu açıdan "alan egemenliği", Pavlus'un Romalılar'daki devlet görüşüyle uyumludur. Devlet kötülüğü cezalandırmak ve iyiliği ödüllendirmek için vardır ve bu şekilde Tanrı tarafından atanmıştır. Pavlus, devletin, Tanrı'nın "hizmetkârı" olduğunu ve asla Tanrı'nın yetkisini üstlenemeyeceğini belirtir. Yetkisi devredilmiş bir otoritedir ve bu otorite Tanrı tarafından kaldırılabilir. Kuyper, topyekûn bir devrime karşı temkinlidir. Ancak adaletsizlik olduğunda bireylerin hükümetlere karşı tüm yasal yolları kullanması ve sivil direniş göstermeleri gerektiğinden bahsetmektedir. Hıristiyan yurttaşların toplumsal sorunlar ve gelişmelerle

⁵² Bartholomew, *Contours of the Kuyperian Tradition*, 138.

⁵³ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 103.

⁵⁴ James W. Skillen, "From Covenant of Grace to Tolerant Public Pluralism," *The Covenant Connection: From Federal Theology to Modern Federalism*, ed. Daniel Judah Elazar - John Kincaid (Lanham, Boulder, New York, Oxford: Lexington Books, 2000), 83.

⁵⁵ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 104.

⁵⁶ Bartholomew, *Contours of the Kuyperian Tradition*, 139.

⁵⁷ Kennedy, "Abraham Kuyper: Calvinist Anti Revolutionary Politician and Political Thinker," 175.

yakından ilgilendikleri ve gerekli hallerde hükümetleri uyardıkları aktif ve canlı sivil kültürden yanadır.⁵⁸

Kuyper'in politik düşüncesine göre özetle; insanlar Tanrı tarafından yaratılmıştır. Bu nedenle sadece O'nun buyrukları ve yasalarıyla yönetilirler. Günah, Tanrı'nın yönetimini bozmuştur ve bu nedenle, modern dönemde otoritenin uygulanması mekanik olarak insanlara devredilmiştir. Bu yetki kendini hangi biçimde gösterirse gösterebilir, insan, Tanrı'dan aldığı yetkiyi kullanırken sınırsız şekilde bir güce sahip değildir. Yetki adil şekilde toplumsal alanlar arasında kullanılmak zorundadır. Amerika'nın devlet mekanizması buna güzel bir örnektir. Amerika'da din kamusal alanda varlığını devam ettirmektedir. Kuyper, daha o yıllarda 20. yüzyılın başlarında, Amerika'nın "Batı dünyasının liderliğini" Avrupa'dan devralacağını öngörmüştür. Tahminlerini daha da öteye taşıyarak, Amerika'nın, Tanrı'nın takdirine bağlı olarak dünyanın gördüğü en görkemli ve asil ulus olacağını, Roma, Yunan ve eski medeniyetlerin görkemini gölgede bırakacağını söylemiştir.⁵⁹ Kuyper, ABD'nin devlet idaresindeki özgürlükçü ve çoğulcu demokrasi anlayışının doğrudan Kalvin'den gelen ruhsal kaynağa dayandığını belirtmektedir.⁶⁰

Toplumsal Yaşamda Kilise'nin Pozisyonu

Kuyper, kilise ile devletin kurumsal birliğini eleştirmektedir. Kilisenin, tarihte sahte din ve putperestliği ortadan kaldırmak bahanesiyle uyguladığı korkunç zulümlere karşı tepkilidir. Ortaçağda farklılıkların kiliseye düşman olarak görüldüğünü, bu nedenle kiliseyi sapkınlıklardan ve ayrılıklardan koruma görevinin devlete ait olduğu anlayışının yerleştiğini ifade etmektedir. Kilise'nin kendisini zengin çeşitliliğe sahip bir kuruma dönüştürmesi gerektiğine inanmaktadır. Devletten bağımsız özgür kiliselerden yana olan Kuyper, bunun sadece Kalvinizm'in yeşerdiği İsviçre, Hollanda, İngiltere, İskoçya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştiğini ifade etmiştir.⁶¹

Kilise ile devlet arasındaki ilişki eşitlik ilişkisi olmalıdır. Yan yana var olurlar ve karşılıklı olarak da birbirlerini sınırlarlar. Kilise, kendi egemenlik alanı içinde, var olan kurumlarla birlikte toplumda özerk olarak varlığını sürdürmelidir.⁶² Amerika'nın kuruluşundaki dinî özgürlükler ve dinî çoğulculuk ilkesini övmektedir. Amerika'da "kilise ve devletin ayrılması" doktrini, dinî özgürlüğün garantisidir. Kilise ve devletin ayrılması, din ve siyasetin ayrılması anlamına gelmemektedir. ABD'de devlet idarecilerinin,

⁵⁸ Bartholomew, *Contours of the Kuyperian Tradition*, 147–148.

⁵⁹ Witte, *The Reformation of Rights: Law, Religion, and Human Rights in Early Modern Calvinism*, 325.

⁶⁰ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 10–11.

⁶¹ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 130–131.

⁶² Kennedy, "Abraham Kuyper: Calvinist Anti Revolutionary Politician and Political Thinker," 176.

halkın Şükran günlerini kutlaması, Şabat gününü kutlaması, anayasanın girişinde yetkiyi Tanrı'dan aldıklarını ilan etmeleri onların Tanrı'ya olan bağlılıklarını göstermektedir. Kilise ve devletin ayrılması, kiliselerin doktrinleri, ayinleri, politikaları, eğitimleri ve ilmi halleri açısından "tamamen özgür" olmaları anlamına gelmektedir. Devlet, herhangi bir dinî grubun dinî inançlarının ve uygulamalarının yönünü tayin edemez. Devlet, kilisenin teşkilat yapısına, düzenine, disiplinine ve müritliğine müdahale edemez. Amerika'da Katolikler, Lutheranlar, Kalvinistler, Baptistler ve Metodistler devletten eşit derecede saygı görmektedirler. Bu kuralı, kilisenin refah, özgür ve bağımsız olması gerektiği bilinciyle benimsemiştir.⁶³

Kalvinist anlayışa göre, hareket noktası cennet olan "Kilise", ruhani bir organizmadır. Mesih'in mistik birlikteliğine bağlı inananların oluşturduğu tek bir bedendir. Kilise ortaçağda bu mistik ilahi karakterini giderek kaybetmiş, dünyevi hale gelmiştir. Kalvinizm'in amacı, inananları yeniden Mesih'in gerçek -göksel- sunakta hizmet ettiği Tanrı'nın gerçek mabedine kavuşturmasıdır.⁶⁴ Gerçek- göksel- görünmez kilise, dünyevi kilisede kendini göstermelidir. Aksi takdirde, ortada bir toplum olacak fakat bir kilise kalmayacaktır. Yeryüzündeki kilise vaaz etmek, ayinleri yönetmek, disiplinleri uygulamak ve Tanrı'nın önünde itaatkâr şekilde durmak zorundadır.⁶⁵ Gerçek -göksel- kilisenin gücü, doğrudan Mesih'ten cemaate iner, cemaatten vekillerde toplanır ve onlar tarafından kardeşlere dağılır. Böylece Mesih'in egemenliği mutlak olarak monarşik kalır. Hiçbir kilise bir diğeri üzerinde egemenlik kuramaz, tek bir gücün tezahürü tüm yerel kiliselerde eşit düzeydedir. Kalvinist kilise bir ulusal kilise değildir, aksine tüm dünya onun faaliyet alanıdır. Mezhepsel çeşitliliği ve işbirlikçi özelliği nedeniyle ekümeniktir.⁶⁶

Kilise, "alan egemenliği" modeli açısından Tanrı'ya olan güvenin ve sadakatin beslendiği hayatın merkezidir.⁶⁷ Manevi olduğu kadar fiziksel olması nedeniyle sosyal hayatı da siyasi hayatı da kapsamaktadır. Kilise, doğası gereği devlet tarafından yönetilemez. Devlet, daha ziyade, kilisenin, Mesih'in bir gün kraliyet tahtını kuracağı sarayın temelini atmakla meşgul olduğu inşaat alanına dikilen iskeleyle benzetilmektedir.⁶⁸ Dooyeweerd'e göre, Mesih tarafından kurulan kilise görevinden uzaklaşırsa, örneğin, inanca olan bağlılığını kaybederse, en temel işlevini yerine getiremez ve bir kilise

⁶³ Witte, *The Reformation of Rights: Law, Religion, and Human Rights in Early Modern Calvinism*, 323.

⁶⁴ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 72-73.

⁶⁵ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 74.

⁶⁶ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 76,80.

⁶⁷ Bartholomew, *Contours of the Kuyperian Tradition*, 148.

⁶⁸ Abraham Kuyper, *On The Church*, ed. John Halsey Wood Jr. - Andrew M. McGinnis (Bellingham, WA: Lexham Press, 2016), 281.

olmaktan çıkar. Kilisenin üyeleri aile, iş, akademik camia gibi diğer toplumsal alanların parçası olabilirler. Üyelerden beklenen bu alanlarda Tanrı'nın yaratılış düzenini korumak, dinî ve kültürel işlevin yerine getirilmesinde rollerini oynamaktır. Bu nedenle, kilise üyeleri ister devlet, ister kilise, isterse aile olsun, herhangi bir kurumun olumsuz yönünü eleştirebilirler.⁶⁹ Kurum olarak kilise toplumdaki farklıyken, organizma olarak kilise "dünya yaşamını etkiler, değiştirir, ona farklı bir biçim verir, yüceltir ve kutsallaştırır."⁷⁰ Kuyper, "Devletin Mesih'in yeryüzündeki çok biçimli tezahürü olarak Hıristiyan kiliseleri onurlandırması gerektiği"ni⁷¹ ifade etmektedir. Tüm dinî topluluklara ve kiliselere eşit davranılması, dinin halk arasında yayılmasına izin verilmesi, bireysel vicdanın kısıtlanmaması, "milletin manevi gelişimine" müdahale edilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Özgür bir kilise ancak bu koşullar altında gelişebilecektir.

Kuyper'in, demokrasinin çoğulculuk ilkesi üzerinden kiliseye ilişkin tezlerini savunmasındaki amacı, kamusal alanda erozyona uğramış ve bireysel alana sıkışmış olan Hıristiyanlık inancını, toplum yaşamında daha görünür ve etkin hale getirebilmektir. Kiliseyi savunurken karşıt olduğu modernizmin prensiplerini retoriklerle kendi hedefleri bağlamında kullanması ise onun pragmatist yapısının bir tezahürüdür.

Bilim ve Eğitime Yönelik Tezleri

Modern dönemde "Bilim" dünyayı algılama açısından bir paradigma değişikliğine neden olmuştur. Çağlar boyunca insanlık yaşamında Kilise ve Devlet olmak üzere yalnızca iki baskın güç (Kilise-ruh, Devlet-beden olarak bir dünya görüşünü temsil ediyordu, Kilise hayatı Papa'da merkezileştirilirken, ulusların siyasi hayatı Kral'da hayat buluyordu.) bilinmekteyken, Rönesans ile birlikte "Bilim", üçüncü bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Bilim, üniversite hayatında kendine yer tutmuş ve Papalık ile krallıklardan bağımsız bir varoluş iddiasında bulunmuştur. Reform hareketlerinde bilim alanının kiliseden tamamen farklı bir alan oluşturduğu gözden kaçırılmıştır. Reform hareketlerinde bilimin gelişmesi için din eksenli bir bilim yaratılması gerektiği anlayışı ilk olarak Kalvinizm tarafından ortaya atılmıştır. Kalvinizm Hıristiyanlara, "Yeryüzünü yenileyin, ona boyun eğdirin ve yaşayan her şeye hâkim olun." çağrısında bulunmuştur. Kalvinistler bu çağrıya kendilerini adanmıştır. Tarım, sanayi, ticaret, denizcilik alanlarında hiç olmadığı kadar büyük atılımlar ve gelişimler yaşanmıştır. Yeryüzüne boyun eğdirmek için

⁶⁹ Keene, "Kuyper and Dooyeweerd: Sphere Sovereignty and Modal Aspects," 75.

⁷⁰ Abraham Kuyper, *On Business & Economics*. ed. Peter S. Heslam (Bellingham, WA: Lexham Press, 2021), 18.

⁷¹ Kennedy, "Abraham Kuyper: Calvinist Anti Revolutionary Politician and Political Thinker," 176-177.

onun bilgisine vakıf olma arzusu, Hıristiyan toplumları yeni bir enerjiyle harekete geçirmiştir. O döneme kadar bilime mesafeli duran Hıristiyanların araştırma duygularını teşvik etmiştir.⁷² Ancak, bilime yönelim kaçınılmaz olarak ilkeler çatışmasına yol açmıştır. Çatışmanın nedeni eğilimlerin kökenidir. Kuyper'in "antitez" olarak tanımladığı en büyük çatışma, dinî dünya görüşüne sahip olanlar ile başka bir dünya görüşüne bağlı olanlar arasındadır. Bu antiteze göre Kuyper, Hıristiyan ve Hıristiyan olmayan şeklinde bilimin ikiye ayrıldığını iddia etmektedir.⁷³

Kuyper, "Hıristiyan bilimi" ve "Hıristiyan olmayan bilim" olduğunu iddia etmekle birlikte, bilimde aslen iki farklı gerçeğin ve dolayısıyla kökten farklı iki sonuç olduğunu kastetmemektedir. Ona göre, tartma, ölçme ve gözlemleme faaliyetleri yalındır/sadedir ve bilimsel değildir, bu nedenle tarafsızdır. Hıristiyan ve Hıristiyan olmayan bakış açılarına sahip bilim adamlarının faaliyetleri dünya görüşleri nedeniyle farklı başlangıç noktalarına sahip olmaları nedeniyle "zıt yönlerde" farklı "bilinçlerde" olacaktır. Yani farklı temel varsayımları nedeniyle, gözlemlediklerine ilişkin yorumları antitezi olacaktır. Örneğin, natüralist bir biyolog, hücrelerin davranışını gözlemleyecek ve bir dizi rastgele olaylarla yorumlayacaktır. Hıristiyan biyolog ise, aynı hücrelerin davranışını gözlemleyecek ve onu ilahi tasarıma uygun yorumlayacaktır.⁷⁴ Bu noktada iki tip bilim insanı kendi temel ilkeleri adına ilerlemek için kendi "bilimsel yapılarını" inşa etmektedirler. Böyle bir çatışma inanç ve bilim arasında değil, iki farklı "dünya görüşü" arasındadır. Her bilim bir ölçüde imandan başlar ve kendimize, öz bilincimize olan inancı öncül varsayar; duyularımızın doğru çalışmasına olan inancı gerektirir; düşünce yasalarının doğruluğuna olan inancı gerektirir; özel fenomenlerin arkasına gizlenmiş evrensel bir inancı varsayar; yaşama inancı gerektirir ve özellikle yola çıktığımız ilkelere olan inancı gerektirir; bu da, üretken bir bilimsel araştırmada ihtiyaç duyulan tüm vazgeçilmez aksiyomların bize kanıt yoluyla gelmediğini, ancak yargımızda içsel kavrayışımız tarafından kurulduğunu ve kendi bilincimiz tarafından verildiğini gösterir. Öte yandan, her tür inancın kendi içinde konuşma dürtüsü vardır. Bunu yapmak için kelimelere, terimlere, ifadelere ihtiyaç duyar. Örneğin, Hıristiyan olmayan bilim, doğal verilerden başkasını hesaba katmayı reddeder, tüm fenomenlerin özdeş bir yorumunu bulana kadar mantıksal çıkarımları kontrol eder ve neden-sonuç ilişkisine göre açıklamaya çalışır. İnsan bilincinin genel verileriyle uyum içinde kaldığı

⁷² Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 171–172.

⁷³ Abraham Kuyper, *Encyclopedia of Sacred Theology: Its Principles*, çev. J. H. de Vries (New York: Charles Scribner's Sons, 1898), 151–152.

⁷⁴ Kennedy, "Abraham Kuyper: Calvinist Anti Revolutionary Politician and Political Thinker," 178.

sürece imana saygı gösterir ve kabul eder. Yaratılış fikrini reddeder ve sadece evrimi kabul edebilir. Mucizelere yer vermez onların yerine egemen olan doğa yasasıdır.⁷⁵ Hıristiyan biliminde ise, tüm bu anlayışlara karşı çıkılır. İnsanoğlu, Tanrı'nın suretinde yaratılmış, günah insanın özgün doğasını yıkmış, yeniden doğuş mucizesiyle müjdelenmiştir. Bu nedenle çatışma ve sorun inanç ve bilim arasında değil, birbirine zıt iki bilimsel sistem-görüş arasındadır.⁷⁶ Bu farklı görüşler “yalan ile hakikat” arasındaki karşıtlığın yazgısı olarak tanımlanmaktadır. Şeytan, Tanrı'yı yalanlayarak kendini gerçek olarak sunmuştur. Aslında hiçbir araştırmacı, yalanı yaymak için bilimsel tez yazmaz; tüm bilimsel çalışmaların amacı gerçeği savunmaktır. Tam da bu olgudan şu sonuç çıkar ki, iki bilim insanı birbirine tam olarak zıt sonuçlara vardığında, her biri gerçeği kendi sonucunda görecektir ve her ikisi de kendilerini savunmak için savaşmayı görev sayacaktır. Bu antitez daha evrensel ve radikal bir karakter alırsa, okul-okula, sistem-sisteme, dünya görüşü-dünya görüşüne karşı tamamen farklı ve birbirini dışlayan iki temsili durum ortaya çıkacaktır. Her iki taraftan da: «hak bizimle, batıl da sizinle» denilecektir. Bilimin bu anlaşmazlığı çözebileceği fikri nafi değildir, çünkü her ikisi de çok ciddi bir bilimsel çalışmanın sonucu olarak elde edilen nesnenin her şeyi kapsayan iki temsili olarak ortaya çıkmaktadır.⁷⁷

Kuyper'in “alan egemenliği” modelinin bir diğer açısını eğitim reformu oluşturmaktadır. Bilimin her kesimin kendi dünya görüşü ilkelerine bağlı, kendi doğal ortamında, özgürce ilerleyebilmesi, dinlerin toplumla etkileşime girmesi açısından “dünya görüşü” eksenli üniversitelerin olması gerektiğini ifade etmektedir. “Dünya görüşleri” arasındaki doğal farklılaşma ilerleme olarak düşünülmelidir. Bağımsız okulların gelişmesinin yolu farklı dünya görüşlerinin kendilerini kurumsal olarak ifade edebilmelerinden geçmektedir. Dinî ya da dinî olmayan farklı görüşleri olan gruplar, ayrı kurumlar oluşturmalarıdır.

Hollanda'da eğitim reformu, Kuyper'in en önemli mücadele alanlarından birisi olmuştur. Diğer mücadelesi ise, Kalvinist inancı destekleyen, yapısal olarak devlet ve kiliseden bağımsız bir Hıristiyan üniversitesinin kurulmasıdır. Bu amaçla Kuyper, 1880'de Amsterdam Hıristiyan Üniversitesi olan Vrije Universiteit (Özgür Üniversite)'i kurmuş ve orada uzun yıllar ders vermiştir.⁷⁸ Kalvinist temeller üzerine kurulan “Özgür Üniversite” (Vrije Universiteit) devletten ve kiliseden bağımsız olarak faaliyet gösteren

⁷⁵ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 174–175.

⁷⁶ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 176.

⁷⁷ Kuyper, *Encyclopedia of Sacred Theology: Its Principles*, 117–118.

⁷⁸ Bratt, *Abraham Kuyper: Modern Calvinist, Christian Democrat*, 122–123.

bir kurumdur.⁷⁹ Kuyper tarafsız üniversitelere örnek olarak, Belçika'da yer alan University Libre de Bruxelles, Dublin, Louvain ve Freiburg'daki Roma Katolik Üniversitelerini, Liege ve Ghent Üniversitelerini vermektedir.⁸⁰

Üniversitelerin yanı sıra Hollanda'da "özgür eğitim mücadelesi" yürütmüştür. 1878'de Başbakan Kappeyne van de Coppello, eğitim sistemini merkezileştiren ve dönüştüren bir eğitim yasası çıkarmıştır.⁸¹ Yasa, liberaller için Katoliklerin ve Kalvinistlerin ve hatta Yahudilerin eğitim özgürlüğüne kavuştuğu kendi okullarını kurma hakları olduğu anlamına gelmekteydi. Kuyper'e göre ise, hükümet bağımsız okullara izin verecek, ancak hiçbir mali destek sunmayacaktır. Bu sistemde dolaylı olarak eğitim özgürlüğünü sadece parayla gerçekleştirmek mümkün olacaktır. Kamusal alan liberal olacak ve dinî görüşün devlet eğitim sistemine girmesine izin verilmeyecektir.⁸² Yürüttüğü mücadele sayesinde, 1887'de anayasa reformuyla dinî okullara devlet finansmanı yasağı kaldırılmıştır. 1889'daki ARP/Katolik koalisyon hükümeti, dinî okullara devlet sübvansiyonu sağlayan yasa tasarısını onaylamıştır.⁸³ Eğitimdeki bu gelişmeler toplumsal alanda bireylerin dünya görüşleri ekseninde örgütlenmesini sağlamıştır. Kuyper, devletin ilköğretimin niteliğini belirlemeyeceği, daha ziyade çocukları için ebeveynlerin karar verdiği özgür bir toplum istemiştir. Aslında ideali, tüm okulların devletin yardımı olmadan kendi kendine yetmesidir. Devlet, kamusal alanda hangisinin doğru olduğuna veya yanlış olduğuna karar vermemelidir. Bu modelde devlet okul açmamalıdır. Eğitim devlet alanı dışında olmalıdır. Bunun yerine, vatandaşlarının özel eğitim ihtiyaçları için kamu finansı ve imkânları sağlamalı, dünya görüşleri ekseninde ebeveynler okullar kurmalıdır.⁸⁴

Tanrı'nın Ortak ve Özel Lütüfları Anlayışı

Kuyper'in alan egemenliği modelinin temel teolojik motivasyon kaynağını "ortak ve özel lütuf" anlayışı oluşturmaktadır. Protestan Ortodoks (Doğru-Gerçek İnanç) inanca sahip varoluşu tanımlayan ortak lütuf ilkesi Neo-Kalvinist bilinç yapılanmasının temel taşıını teşkil etmektedir. John

⁷⁹ Kennedy, "Abraham Kuyper: Calvinist Anti Revolutionary Politician and Political Thinker," 180.

⁸⁰ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 186.

⁸¹ Bryan T. McGraw, *Faith in Politics: Religion and Liberal Democracy* (New York: Cambridge University Press, 2010), 54.

⁸² Harinck, "Abraham Kuyper's Vision of a Plural Society as a Christian Answer to Secularization and Intolerance," 124.

⁸³ Friso Wielenga, *A History of the Netherlands: From the Sixteenth Century to the Present Day* (London & New York: Bloomsbury Academic, 2020), 159.

⁸⁴ Harinck, "Abraham Kuyper's Vision of a Plural Society as a Christian Answer to Secularization and Intolerance," 125.

Kalvin'in "ilahi lütuf doktrini" Kuyper tarafından yeniden yorumlanmış, "ortak lütuf" kavramına (Common Grace) dönüştürülmüştür.⁸⁵ Kalvin, tüm insanların Tanrı'nın lütfuna bağlı olduğunu söylemiştir. Tanrı şayet lütfunu esirgemiş olsaydı, cennetten düşüşün insanlığın yok olmasına neden olacağını belirtmiştir. Dünyadaki servet, çalışkanlık, yetenek, zekâ, sanat vb. kazanımlar sadece Tanrı tarafından verilmiş birer lütuf olarak kabul edilmelidir. Kuyper'in, ortak lütuf anlayışı, inanan bireylere, birlik beraberlik içerisinde ortak amaçlar etrafında yaşamlarına devam ederken, inanmayan kesimlerle olumlu temaslar geliştirebilmelerinin yolunu göstermektedir. Hristiyanların, inanmayanlar tarafından üretilen eserleri, keşifleri, çalışmaları takdir edebilmeleri, bunları Tanrı'nın birer hediyeleri olarak görmelerinin ve hatta zaman zaman bu eserlerde aşkınlık veya lütuf işaretlerini görebilmeleri "ortak lütuf" anlayışından kaynaklanmaktadır.⁸⁶ Ortak lütfun üç temel özelliğinin ilki, Tanrı'nın merhameti ve kapsayıcılığıdır. Nimetlerini insanlar arasında ayırım gözetmeksizin bahşetmektedir. İkincisi, Tanrı tüm insanların günahkâr faaliyetlerini dizginlemiştir. Günah yüzünden insanlar olabilecekleri kadar iyi değillerdir; ama ortak lütuf sayesinde, sabır, cesaret ve merhamet gibi erdemler, Tanrı'nın suretinde yaratılan insanlarda yansılarını asla tamamen yitirmezler. Üçüncüsü, Tanrı, inanmayanların olumlu eylemler de gerçekleştirmelerini sağlar. Ortak lütuf, günah ve kötülük tarafından gölgelenen toplumun tamamen parçalanmasını engellemektedir.⁸⁷

Kuyper'in formülasyonunda "ortak lütuf" kavramı Hristiyan toplum yerine demokratik çoğulcu bir toplum görüşüne dönüşerek Kalvinizm'in demokratik doğasını şekillendirmiştir.⁸⁸ Kalvinizm'in yorumu, her insanı, sırf insan olduğu için ve ilahi surette yaratıldığı için saygı duyulmaya layık görmektedir.⁸⁹ Neo-Kalvinizm'in yorumu ise, Tanrı'nın "ortak lütfunu" tüm insanlara, "özel lütfunu" ise sadece inançlı kullarına sunduğu konusunda keskin bir ayırım yaparak ortak lütuf doktrinini sistemleştirmiştir.⁹⁰ Tanrı'nın ortak lütfu (gratia communis) inançlı veya inançsız tüm insanlığa uzanmaktadır.⁹¹ "Özel lütuf" ise sadece seçilmişleri kapsamaktadır.

⁸⁵ Calvin, *Institutes of the Christian Religion*, ed. John T. McNeil, çev. Ford Lewis Battles, 1/276.

⁸⁶ James D. Bratt, *Dutch Calvinism in Modern America: A History of a Conservative Subculture* (Michigan: Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1984), 20.

⁸⁷ Vincent E. Bacote, *The Spirit in Public Theology: Appropriating the Legacy of Abraham Kuyper* (Eugene, Oregon: Wipf & Stock, 2005), 92.

⁸⁸ Harinck, "Abraham Kuyper's Vision of a Plural Society as a Christian Answer to Secularization and Intolerance," 122.

⁸⁹ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 26–27.

⁹⁰ Jacob Klapwijk, "Antithesis and Common Grace," *Bringing into Captivity Every Thought*, ed. S. Griffioen - G. Groenewoud (Lanham: University Press of America, 1991), 4.

⁹¹ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 63.

Günaha rağmen, insanın ürettiği felsefe, bilim, sanat, kültür halk yararına kullanılması mümkündür. Ancak inanmayanlar Mesih'in dünyayı kurtarmaya yönelik kapsayıcı ilahi misyonunda görev almazlar. Bu epistemolojik mantık Kuyper'in biri dinî, diğeri dinî olmayan iki tür disiplin olduğunu iddia etmesine de olanak tanımaktadır.⁹² Kuyper'e göre çıkış noktası farklı olan "paralel çizgiler asla kesişmez. İkisinden birini seçmek zorundasınızdır."⁹³ Kuyper, Hıristiyanları "dünyevi ve kutsal" olmak üzere iki vatanın evlatları olarak değerlendirir. Dünyevi vatan, Tanrı'nın ortak lütfundan kaynaklanır.⁹⁴ Düşüşten bu yana, Yaratılış, şeytanın yöneticisi olduğu bir dünya haline gelmiştir. İlahi müdahale olmaksızın bu durum, günah ve kötülüğün yıkıcı bir tezahürüne ve -Kuyper'in dediği gibi- bir «tekdüzelik lanetine» yol açacaktır.

Bu nedenle, Tanrı günaha ortak lütf eylemiyle karşılık vermiştir. Kuyper, tüm seçilmişlerin dünyevi bir babadan ilk doğumlarını, göksel Baba'dan ikinci ruhsal bir doğumlarının yani "yeniden doğuşları"nın takip ettiğine inanır. Bu yenilenmeyi göksel bir ülkenin "görünmez oluşumu" olarak adlandırmaktadır.⁹⁵ "Özel lütf", Tanrı'nın insan kalbine müdahalesinin mistik bir gerçekliğidir. Kuyper kendi ihtidasında (Kutsal Ruh'un bedenine hulul etmesi) Tanrı ile yaşadığı tecrübenin ne kadar önemli olduğunu anlamıştır. "Özel lütf" ile bağışlananlar Tanrı'nın misyonunun aktif birer katılımcıları olurlar ve yeni bir dünya yaratmayı hedeflerler.⁹⁶ Kuyper, özellikle ruhsal olarak yeniden doğanları "cennetin halkı" olarak tanımlamaktadır. Ona göre, göksel vatanın kralı kilise aracılığıyla yeryüzünü yeniden ele geçirecek ve sonunda yeryüzünü Tanrı'nın krallığı olarak yeniden yaratacaktır.⁹⁷ Kuyper'in, Amerikan sivil dinini Tanrı'nın ortak lütfunun bir ifadesi olarak yorumlamasının nedeni, kilise ve devlet idaresinin birbirinden ayrılmasından kaynaklanmıştır. Amerikan devlet idare yapısında Tanrı'nın yaratıcı olarak kabul edilmesini Hıristiyanların devlet ve toplum üzerindeki etkisi olarak görmektedir.⁹⁸

⁹² Adam S. Brasich, "Parallel Lines Never Intersect": The Influence of Dutch Reformed Presuppositionalism in American Christian Fundamentalism (Tallahassee: Florida State University, College of Arts and Sciences, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 47.

⁹³ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 177.

⁹⁴ Ad de Bruijne, "Colony of Heaven: Abraham Kuyper's Ecclesiology in the Twenty-First Century," *Journal of Markets & Morality* 17/2 (2014), 449.

⁹⁵ Bruijne, "Colony of Heaven: Abraham Kuyper's Ecclesiology in the Twenty-First Century," 450.

⁹⁶ Bartholomew, *Contours of the Kuyperian Tradition*, 32.

⁹⁷ Bruijne, "Colony of Heaven: Abraham Kuyper's Ecclesiology in the Twenty-First Century," 451.

⁹⁸ Kuyper, *On The Church*, 280.

Sonuç

Kuyper'in fikirlerinin çıkış noktasının Kalvin'in eserlerinde bulunan öğretiler olması, Kalvinizm'in öğretilerini kendi geliştirdiği antitezler üzerinde yeniden şekillendirmesi, onun teolojik çalışmalarının Neo-Kalvinizm olarak isimlendirilmesine neden olmuştur. Kuyper, Modernizmi ve Protestan Kalvinizmi toplumsal farklılık yaratan taban tabana zıt karşılıklı iki güç olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla bu noktada Kalvinizm, kiliseye ait salt dinî bir öğreti olmaktan ziyade kültürel ve toplumsal alanlara yayılan ve Modernizmin temel ilkeleriyle mücadele eden bir dünya görüşü olarak ortaya çıkmaktadır.

Kuyper'in çalışmalarında ortaya koyduğu "alan egemenliği" modeli, modernizm ilkeleri karşısında toplum yaşamında dinî dünya görüşlerinin çoğulcu demokrasi ilkesi altında meşruiyetini savunmak için geliştirilen bir modeldir. Politik bir perspektiften bakıldığında, bu model sayesinde faaliyetlerini temellendirilebilmiş ve toplumdaki çeşitli inanç temelli organizasyonları ve kurumları açıkça savunulabilmiştir.

Kalvin'in "ilahi lütuf" olarak topluma sunduğu öğretilerini daha da ileri taşıyarak "ortak ve özel lütuf" anlayışıyla sistematize etmiş, bu sayede Hıristiyan inanç sahibi kesimlerin kamusal alandan kendilerini tecrit etmesinin önüne geçmiştir. Bir bakıma toplumsal alanda kutsal ve seküler karşıtlığından oluşan kutuplaşmış yapıya çoğulcu bir perspektif ile çözüm sunmaya çalışmıştır. İnanların toplumsal yaşamlarında ibadet, dua, vaaz gibi faaliyetleri kutsal kabul ederken, eğitim, siyaset, medya gibi beşeri ve sosyal dinamiklerin yer aldığı alanları seküler olarak kabul etmesinin beraberinde düalist bir yaşamı beraberinde getirdiğini belirtmiştir. Kuyper, ruhun kurtuluşu için bireyin dünyevi alandaki sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğine inanmakta ve manevi ve dünyevi her iki alanı birleştirmeye çalışmaktadır. Her iki lütuf ilkesinin kesiştiği nokta, "hiç ölmeyecek gibi bu dünyaya, yarın ölecekmiş gibi öbür dünyaya hazırlık" önermesidir. İnananların kamusal yaşamdan el ayak çekmelerinden ziyade kamusal alanda olağanüstü bir güçle çalışmaya yönlendirmektedir. Bu noktada gözden kaçırılmaması gereken husus şudur ki; Kuyper'in "ortak lütuf" anlayışıyla görünüşte inançlı Hıristiyanları inançlı olmayan kesimler ile işbirliğini teşvik etmesi pragmatist bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın nedeni, Hıristiyan inanan kesimlerin reform hareketleri sonrasında inancı kiliseye hapsedmesi ve sosyal yaşamdan izole etmesi neticesinde inancın kamusal alandan bireysel alana kayması şeklinde ortaya çıkan tablonun düzeltilmesi arayışıdır. Mesih'in gelecek Krallığı'na atıfta bulunarak, bilim ve felsefe de dâhil olmak üzere yaşamın tüm alanlarında sistemli bir Hıristiyan yaşamının gerekliliğini savunması bunun bir göstergesidir.

Kuyper, Kalvinizm temelinde bir Protestan Hıristiyanlığı her alana nüfuz eden kültürel bir güç olarak görmektedir. Onun amacı, yaşamın her alanına Tanrı hâkimiyetinin merkezde olduğu teolojik bir temel sunmaktır. Bu temeli oluşturmayı, “Yaratıcı” ile “Yaratılış” arasında idealist bir analogi kurarak yapmaya çalışmıştır. Kalvinizm öğretisi, devlet idaresi modern-seküler dahi olsa, otoriteye itaat edilmesini, başkaldırıdan/anarşiden ziyade pasif direnişi ve devlet kurumlarının dinsel hegemonyanın altına sokulması için meşru yoldan mücadele edilmesini telkin etmektedir. Neo-Kalvinistlere göre, bugünkü bilindik adıyla demokrasi, Kalvinizm’in kilise ve devlet otoritesini birbirinden ayıran ve meşru yoldan mücadeleyi telkin eden anlayışının beraberinde getirdiği sosyo-politik gelişmelerin bir neticesidir. Dolayısıyla, dünya modernistlerin tekeli olan değil, “çoğulcu anlayışın” hüküm sürmesi gereken bir yerdir. Bu noktada; Cenevre’de gerçekleştirilen Konsil’in otoritesini de hegemonyası altına aldıktan sonra, Tanrı Sözü’nün hâkim olduğu bir toplum yaratma saikiyle Calvin’in Kilise Kurulu (Consistory) üzerinden Katolıklara, liberallere ve kendisine muhalif kesimlere yönelik yaptığı katı uygulamalar, yine Kuyper’in köktenci anlayışları göz önünde bulundurulduğunda, demokrasiden bahsedilmesinin çelişki arz ettiği ifade edilebilir. Toplum hayatında çoğulculuk ve örgütlenme özgürlüğü ilkeleri üzerinden Neo-Kalvinist tezlerin savunulmasının hedefe ulaşma yolunda demokrasinin araçsallaştırılması olarak yorumlanabileceği düşünülmektedir.

Protestan Neo-Kalvinist dünya görüşü inşasına çalışan Kuyper’in “alan egemenliği” modelinin bugün teoride kalmayarak Avrupa’dan ziyade, ABD’de devlet idaresi başta olmak üzere toplumsal yaşam alanlarında uygulandığı görülmektedir. Kuyper’in, ABD’nin anayasal hak ve özgürlükler tecrübesinin kaynağını aydınlanma liberalizmi, klasik cumhuriyetçilik ya da başka bir ideolojiden değil, Kalvinist teolojiden aldığını savunması, Amerika Birleşik Devletleri’ni Hıristiyan toplumlara ideal bir örnek olarak sunması önem arz etmektedir. Hıristiyan Protestan Kalvinizmi’nin yalnızca manevi bir hareket değil, aynı zamanda ulusların özgürlüğünü benimseyen anayasal devlet idare şeklini garanti eden siyasi bir hareket niteliğinde olduğunu belirtmesi ve bunun 1919’da yayınlanan Wilson Prensipleri’nde tezahürünün görülmesi de dikkat çekicidir. Bu açıdan bakıldığında; Mesih’in yeniden dünyaya gelişine kadar tek bir Ulus tek bir Krallık hedefi bulunan, Hıristiyan Protestan Evanjelik inancının, geçmişte olduğu gibi, günümüzde ve gelecekte de dünya siyasetinin, uluslararası politikaların merkezinde olmaya devam edeceği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Akalın, Kürşat Haldun. "Avrupa İktisat Düşüncesi Tarihinde Kalvinizmin Önemi." *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4/8 (2014), 1–30.

Anderson, Owen. *Reason and Worldviews: Warfield, Kuyper, Van Til, and Plantinga on the Clarity of General Revelation and Function of Apologetics*. United Kingdom: University Press of America, 2008.

Aras, Ahmet. *Kalvinizm*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003.

Bacote, Vincent E. *The Spirit in Public Theology: Appropriating the Legacy of Abraham Kuyper*. Eugene, Oregon: Wipf & Stock, 2005.

Bartholomew, Craig G. *Contours of the Kuyperian Tradition*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2017.

Brasich, Adam S. "Parallel Lines Never Intersect": *The Influence of Dutch Reformed Presuppositionalism in American Christian Fundamentalism*. Tallahassee: Florida State University, College of Arts and Sciences, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Bratt, James D. *Abraham Kuyper: Modern Calvinist, Christian Democrat*. Michigan, Grand Rapids - Cambridge: William B. Eerdsman Publishing Company, 2013.

Bratt, James D. *Dutch Calvinism in Modern America: A History of a Conservative Subculture*. Michigan, Grand Rapids: William B. Eerdsman Publishing Company, 1984.

Bruijne, Ad de. "Colony of Heaven: Abraham Kuyper's Ecclesiology in the Twenty-First Century." *Journal of Markets & Morality* 17/2 (2014), 445–490.

Calvin, John. *Institutes of the Christian Religion*, ed. John T. McNeill. çev. Ford Lewis Battles. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 1960.

Dooyeweerd, Herman. *A New Critique of Theoretical Thought: The Necessary Presuppositions of Philosophy*, çev. William S. Young - David H. Freeman. USA: The Presbyterian and Reformed Publishing Company, 1969.

Ferreira, I.W. (Naas). "Life in Transit: From Exile to Pigrims - A Missiological Perspective on Humanity's Global Movement." *Life in Transit: Theological and Ethical Contributions on Migration*, ed. Manitza Kotzé - Riaan Rheeder. Cape Town: AOSIS Publishing, 2nd Ed., 2020.

Graf, Friedrich Wilhelm - Voigt, Friedemann. *Religion (En) Deuten: Transformationen Der Religionsforschung*. Germany: Walter De Gruyter GmbH & Co., 2010.

Harinck, George. "Abraham Kuyper's Vision of a Plural Society as a Christian Answer to Secularization and Intolerance." *Secularization, Desecularization, and Toleration*, ed. Vyacheslav Karpov - Manfred Svensson. Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020.

Harinck, George. "We Must No Longer Restrict Our Horizon To One Country: Neo-Calvinism And Internationalism in the Interbellum Era." *European Encounters: Intellectual Exchange and the Rethinking of Europe 1914-1945*, ed. Carlos Reijnen - Marleen Rensen. Amsterdam - New York: Rodopi, 2014.

Jung, Wonho. *Redemption That Liberates: Political Theologies of Richard Mouw and Nam-Dong Suh*. Eugene, Oregon: Pickwick Publications, 2018.

Kant, Immanuel. *The Critique of Judgement*, çev. J. Creed Meredith. New York: Oxford University Press, 2007.

Keene, Timothy. "Kuyper and Dooyeweerd: Sphere Sovereignty and Modal Aspects." *Transformation* 33/1 (2016), 65–79.

Kennedy, Simon P. "Abraham Kuyper: Calvinist Anti Revolutionary Politician and Political Thinker." *Australian Journal of Politics and History* 61/2 (2015), 169–183.

Kidner, Frank L. vd. *Making Europe: The Story of the West, 2e Since 1300*. Boston, MA: Wadsworth, 2014.

Klapwijk, Jacob. "Antithesis and Common Grace." *In Bringing into Captivity Every Thought*, ed. S. Griffioen - G. Groenewoud. Lanham: University Press of America, 1991.

Kooi, Cornelis van der. "The Concept of Culture in Abraham Kuyper, Herman Bavinck, and Karl Barth." *Crossroad Discourses between Christianity and Culture*, ed. Jerald D. Gort vd. Amsterdam - New York: Rodopi, 2010.

Kuyper, Abraham. *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*. New York, Chicago, Toronto: Fleming H. Revell Company, 1898.

Kuyper, Abraham. *Common Grace: God's Gifts for a Fallen World*. The Historical Section Volume. Bellingham, WA: Lexham Press, 2015.

Kuyper, Abraham. *Encyclopedia of Sacred Theology: Its Principles*. çev. J. H. de Vries. New York: Charles Scribner's Sons, 1898.

Kuyper, Abraham. *On Business & Economics*. ed. Peter S. Heslam. Bellingham, WA: Lexham Press, 2021.

Kuyper, Abraham. *On The Church*. ed. John Halsey Wood Jr. - Andrew M. McGinnis. Bellingham, WA: Lexham Press, 2016.

Kuyper, Abraham. *Our Program: A Christian Political Manifesto*. çev. Harry Van Dyke. Bellingham, WA: Lexham Press, 2015.

McGraw, Bryan T. *Faith in Politics: Religion and Liberal Democracy*. New York: Cambridge University Press, 2010.

Min, Jeong Kii. *Sin and Politics: Issues in Reformed Theology*. New York: Peter Lang Publishing, 2009.

Mouw, Richard J. *Abraham Kuyper: A Short and Personal Introduction*. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 2011.

Naugle, David K. *Worldview: The History of a Concept*. Michigan, Grand Rapids, Michigan - Cambridge: William B. Eerdsman Publishing Company, 2002.

Olgun, Hakan. "Kalvinizm'den Teonomi'ye Hıristiyan Şerriyatı Arayışı." *Eskiyeni* 24 (2012), 57–66.

Paul, Herman - Niet, Johan de. "Issus De Calvin: Collective Memories of John Calvin in Dutch Neo-Calvinism." *Sober, Strict, and Scriptural: Collective Memories of John Calvin, 1800–2000*. ed. Johan de Niet vd. Leiden - Boston: Brill, 2009.

Sire, James W. *Naming the Elephant: Worldview as a Concept*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2004.

Skillen, James W. "From Covenant of Grace to Tolerant Public Pluralism." *The Covenant Connection: From Federal Theology to Modern Federalism*. ed. Daniel Judah Elazar - John Kincaid. Lanham, Boulder, New York, Oxford: Lexington Books, 2000.

Tarakçı, Muhammet. "Kalvinizm'de Kader Anlayışı." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2010), 93–119.

Toptaş, Mahmut. *Kalvinizmin Doğu Avrupa Ülkelerinde Yayılmasının Teolojik Sebepleri: Macaristan Örneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Tuininga, Matthew J. *Calvin's Political Theology and the Public Engagement of the Church*. United Kingdom: Cambridge University Press, 2017.

Uygun, Nermi. *Dünya Görüşü*. İstanbul: Elif Yayınları, 1963.

Weinberger, Lael Daniel. "The Relationship Between Sphere Sovereignty and Subsidiarity." *Global Perspectives on Subsidiarity*, ed. Michelle Evans - Augusto Zimmermann. New York - London: Springer, 2014.

Wielenga, Friso. *A History of the Netherlands: From the Sixteenth Century to the Present Day*. London & New York: Bloomsbury Academic, 2020.

Witte, John. *The Reformation of Rights: Law, Religion, and Human Rights in Early Modern Calvinism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Wolters, Albert M. "Dutch Neo-Calvinism: Worldview, Philosophy and Rationality." *Rationality in the Calvinian Tradition*. ed. H Hart, J van Der Hoeven - Nicholas Wolterstorff. 113–131. Toronto: UPA, 1983.